

**Право на захист в умовах
окупації. Колабораціонізм,
державна зрада,
пособництво. Практичний
посібник для адвокатів**

Книга присвячена комплексному дослідженню кримінально-правових проблем, що виникають у зв'язку з тимчасовою окупацією території України та повномасштабною збройною агресією. У виданні розглядаються особливості реалізації права на захист у кримінальних провадженнях щодо державної зради, колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору, а також аналізуються складні питання розмежування вимушеної поведінки особи в умовах окупації та кримінально караної співпраці з окупаційною владою.

Автор здійснює ґрунтовний аналіз положень статей 111, 111¹ та 111² Кримінального кодексу України, розкриває проблеми доказування у справах цієї категорії, досліджує актуальну судову практику, зокрема правові позиції Верховного Суду, і пропонує ефективні алгоритми формування позиції захисту. Особлива увага приділяється стандартам доведення вини, принципу презумпції невинуватості, оцінці доказів і процесуальним гарантіям прав людини в умовах воєнного стану.

Видання містить практичні рекомендації для адвокатів, зразки процесуальних документів, тактичні підходи до оскарження запобіжних заходів, протидії обвинувальному ухилу та захисту прав осіб, які діяли під примусом або в умовах крайньої необхідності.

Книга розрахована на адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих, науковців, студентів юридичних факультетів, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального права, прав людини та правосуддя в умовах війни і тимчасової окупації територій України.

Р. В. Гайворонський

ПРАВО НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ: КОЛАБОРАЦІОНІЗМ, ДЕРЖАВНА ЗРАДА, ПОСОБНИЦТВО

Практичний посібник для адвокатів

Харків
«Право»
2026

Гайворонський Р. В.

Г15 Право на захист в умовах окупації: колабораціонізм, державна зрада, пособництво : практ. посіб. для адвокатів / Р. В. Гайворонський. – Харків : Право, 2026. – 216 с.

ISBN 978-617-8848-90-3

Книга присвячена комплексному дослідженню кримінально-правових проблем, що виникають у зв'язку з тимчасовою окупацією території України та повномасштабною збройною агресією. У виданні розглядаються особливості реалізації права на захист у кримінальних провадженнях щодо державної зради, колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору, а також аналізуються складні питання розмежування вимушеної поведінки особи в умовах окупації та кримінально карані співпраці з окупаційною владою.

Автор здійснює ґрунтовний аналіз положень статей 111, 111-1 та 111-2 Кримінального кодексу України, розкриває проблеми доказування у справах цієї категорії, досліджує актуальну судову практику, зокрема правові позиції Верховного Суду, і пропонує ефективні алгоритми формування позиції захисту. Особлива увага приділяється стандартам доведення вини, принципу презумпції невинуватості, оцінці доказів і процесуальним гарантіям прав людини в умовах воєнного стану.

Видання містить практичні рекомендації для адвокатів, зразки процесуальних документів, тактичні підходи до оскарження запобіжних заходів, протидії обвинувальному ухилу та захисту прав осіб, які діяли під примусом або в умовах крайньої необхідності.

Книга розрахована на адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих, науковців, студентів юридичних факультетів, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального права, прав людини та правосуддя в умовах війни і тимчасової окупації території України.

УДК [343.131.5:343.3](477-074)(07)

© Гайворонський Р. В., 2026

© ТОВ «Видавничий дім «Право»,
2026

ISBN 978-617-8848-90-3

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

Частина I

Кримінально-правовий аналіз	6
--	----------

1. Поняття колабораціонізму та державної зради, посібництво державі-агресору	6
2. Законодавче регулювання	11
3. Статті 111-1, 111-2 КК України (повний аналіз).....	18
4. Відмежування від державної зради	20
5. Відмежування від пособництва державі-агресору.....	27
6. Суб'єкт злочину: кримінально-правовий аналіз	30
7. Суб'єктивна сторона: кримінально-правовий аналіз.....	32
8. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення (колабораційна діяльність)	34
9. Особливості воєнного стану.....	37
10. Колабораціонізм, державна зрада, пособництво державі-агресору в умовах воєнного стану	41

Частина II

Судова практика.....	45
-----------------------------	-----------

11. Практика Верховного Суду	45
12. Виправдувальні вироки	47
13. Типові помилки слідства	48
14. Практика апеляційних судів	60
15. Практика ЄСПЛ.....	62
16. Колабораціонізм, державна зрада, посібництво державі-агресору	64

Частина III

Тактика адвоката	71
-------------------------------	-----------

17. Захист на стадії повідомлення про підозру.....	72
18. Захист під час обшуків	76
19. Захист під час допиту	85
20. Робота з доказами.....	89
21. Визнання доказів недопустимими	91
22. Контратака на експертизи	95

23. Запобіжні заходи	108
24. Домашній арешт	118
25. Тримання під вартою	127
26. Застава	129
Висновки до роботи (частини I–III)	136

Частина IV

Процесуальні інструменти	138
27. Клопотання адвоката	138
28. Скарги адвоката	140
29. Процесуальні інструменти. Скарги адвоката	145
30. Апеляційні скарги як інструмент виправлення судових помилок	157
31. Процесуальні інструменти. Касаційні скарги	159

Частина V

Звільнення від відповідальності	170
32. Підстави та механізми звільнення від відповідальності	170
33. Передача на поруки	174
34. Зміна кваліфікації	176
35. Малозначність	180
36. Відсутність складу злочину	183

Частина VI

Шаблони документів	186
37. Клопотання про закриття провадження	186
38. Клопотання про зміну запобіжного заходу	188
39. Апеляційна скарга	189
40. Касаційна скарга	191
41. Заперечення на підозру	193
42. Передача на поруки	195

Заключне слово	202
-----------------------------	-----

Висновки до всієї роботи	203
---------------------------------------	-----

Список використаних джерел	213
---	-----

ПЕРЕДМОВА

Повномасштабна збройна агресія проти України поставила перед національною правовою системою виклики, до яких не була готова жодна європейська країна ХХІ століття. Окупація значних територій призвела до того, що мільйони українських громадян опинилися в умовах, де межа між щоденним виживанням і кримінально караною співпрацею з ворогом стала майже непомітною.

Поспішне введення в березні 2022 року ст. 111-1 до Кримінального кодексу України стало необхідною відповіддю на загрози національній безпеці. Проте широта формулювань та відсутність на той момент сталої судової практики породили низку правових колізій. Як відрізнити вчителя, який навчає дітей за «новими стандартами» під тиском, від ідеологічного пропагандиста? Де закінчується гуманітарна допомога населенню і починається господарська колаборація з агресором?

Ця книга виникла як результат глибокого аналізу перших років правозастосування законодавства про колабораціонізм, державну зраду та пособництво. Вона не є лише теоретичним трактатом – це **практичний путівник** через лабіринти воєнного права.

У цій праці поєднано три критичні компоненти:

1. **Доктринальний аналіз:** детальне роз'яснення ознак складів злочинів, де «добровільність» та «умисел» розглядаються як наріжні камені кваліфікації.

2. **Процесуальна зброя:** алгоритми дій адвоката, від боротьби з «автоматизмом» арештів до тактики контратаки на експертизи.

3. **Доказова база:** шаблони документів та посилання на ключові позиції Верховного Суду, що вже встигли сформувати «правовий щит» проти необґрунтованих обвинувачень.

Головна місія цієї книги – забезпечити, щоб у запалі боротьби за безпеку держави не була принесена в жертву справедливість. Ми виходимо з того, що **право на захист є абсолютним**, а кожен вирок у справах про нацбезпеку має бути взірцем бездоганної юридичної логіки та гуманізму.

Ця праця призначена для адвокатів, слідчих, прокурорів та суддів, які прагнуть не просто «виконувати план», а творити правосуддя, що стане фундаментом для майбутнього примирення та відбудови України

Виробничо-практичне видання

ГАЙВОРОНСЬКИЙ Руслан Володимирович

ПРАВО НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ: КОЛАБОРАЦІОНІЗМ, ДЕРЖАВНА ЗРАДА, ПОСОБНИЦТВО

Практичний посібник для адвокатів

Видається в авторській редакції
Коректорка *О. І. Новохацька*

Підписано до друку 26.06.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 12,5. Обл.-вид. арк. 8,5. Тираж 100 пр. Зам. № 711

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: <https://promart.in.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

Перейти на сайт →